

SOSIOLOGIAN PÄÄSYKOEKYSYMYKSTEN ARVOSTELUKRITEERIT 2005

Sekä kirjallisuuskokeesta että aineistokokeesta tulee saada vähintään 9 pistettä. Mikäli kirjallisuuskokeen pistemäärä on vähemmän kuin 9 pistettä, aineistokoetta ei ole arvioitu.

Seuraavassa esitetään sosiologian pääsykoe kysymysten arvosteluperusteet. Kyseessä eivät ole ”mallivastaukset”, vaan näiden arvosteluperusteiden sisältämistä asioista voi rakentaa monella tavalla hyviä vastauksia.

KIRJALLISUUSKOE

1. Esittele Max Weberin käsitys byrokratiasta ja selosta ne perusteet, joiden vuoksi tällainen byrokratia ei käytännössä voi toteutua. (9 p.)

Byrokratian (eli organisaation) määritelmä ja rationaalisen toiminnan luonnehdinta ja sen yhteys organisaatioihin (2.5)

- byrokratia on tehokkain ja taloudellisin keino pyrkiä tavoitteisiin, byrokratia on esimerkki rationaalisen toiminnan edellytysten täydellisestä soveltamisesta, käyttäytymiseen vaikuttavat valinnat tulee alistaa tehtävälle, josta organisaation eli byrokratian on tarkoitus suoriutua, organisaation ja ulkomaailman tiukka erottaminen (0-1.5 p.)

- rationaalisessa toiminnassa tavoite puetaan avoimesti sanoiksi ja valitaan tehokkaimmat ja taloudellisimmat keinot tavoitteeseen pääsemiseksi, organisaatioiden lisääntyminen merkki elämän rationaalistumisesta (0-1 p.)

Ideaalityyppisen byrokratian ominaisuudet (3)

- viralliset roolit, jotka on määritelty säännöissä, sosiaalisen identiteetin muut puolet eivät pääse vaikuttamaan (0-0.5 p.)

- roolit on jaettu loogisesti eikä niitä sekoiteta keskenään, tehtävä pilkotaan osiksi, jotta asiantuntijuus mahdollista, jonkun tulee olla vastuussa jokaisesta tehtävän osialueesta ja vastuusuhteet on selvitetty, jotta ei esiinny päällekkäisyyksiä (0-0.75 p.)

- rooleja toteutettaessa noudatetaan abstrakteja sääntöjä, joissa ei kiinnitetä huomiota henkilökohtaisiin erikoispiirteisiin (0-0.5 p.)

- roolit järjestetään hierarkkisesti niin, että hierarkia vastaa kokonaistehtävän sisäistä jakautumista, alemman ja ylemmän tason luonnehdinnat (0-0.75 p.)

- jatkuvuuden merkitys sekä organisaatiossa että elämänurassa, arkistot, ei henkilöt jatkuvuuden kantajina (0-0.5 p.)

Miksi ei voi käytännössä toteutua? (2.5)

- ihannemallia ei ole olemassa, koska yhteen rooliin pelkistetty ihminen ja yhteen päämäärään tähtäävä toiminta ovat kuvitteellisia luomuksia, jäsenten omasta hyvinvoinnistaan huolehtimisen seuraukset, jäsenten moraaliset periaatteet ja ristiriidat niiden kanssa, organisaation suhteet ulkomaailmaan ja sen julkisuuskuva (0-1 p.)

- vaikka ihannemalli olisi olemassa, se ei toimisi koska kahden eri perustein valtuutetun vallanhaltijan välillä syntyisi mitä todennäköisimmin ristiriitoja, esiintyisi ns. koulutettua kyvyttömyyttä, johon liittyy pikkutarkka työnjako, rutiinit, kapea-

alaisuus ja joustamattomuus, tavoitteiden korvautumisen vaara, organisaation säilymisestä tulisi tavoite itsessään (0-1.5 p.)

Vastauksen jäsentely ja tyyli, käsitteellinen täsmällisyys sekä virheellisten ja asiayhteyteen kuulumattomien tietojen puuttuminen (0-1 p.).

2. Mitkä ovat Talcott Parsonsin mallimuuttajat Baumanin mukaan? (6 p.)

- mallimuuttajat ovat vastakohtapareja, joista jokainen joutuu valitsemaan päätyessään kanssakäymiseen toisten kanssa; näistä vastakohtapareista toinen luonnehtii henkilökohtaisia suhteita, toinen ei-henkilökohtaisia, taustalla lahjan ja vaihdon vastakkaiset logiikat (0-1 p.)
- ominaisuudet vs. suoritukset: keitä olemme vs. mitä olemme tehneet (0-1 p.)
- universalismi vs. partikularismi: yleiset periaatteet vs. yksittäinen, ainutlaatuinen tapaus (0-1 p.)
- erityinen vs. diffuusi: käsillä oleva tapaus vs. kokonaisvaltaisuus (0-1 p.)
- affektiivisuus vs. affektiivinen neutraalisuus: tunteet vs. pidättyväisyys, voidaan tarkastella edellytyksenä muille mallimuuttajille (0-1 p.)

Vastauksen jäsentely ja tyyli, käsitteellinen täsmällisyys sekä virheellisten ja asiayhteyteen kuulumattomien tietojen puuttuminen (0-1 p.).

3. Mitä Emile Durkheim tarkoittaa sosiaalisilla tosiasioilla? (3 p.)

Sosiaalisen tosiasian määritelmä ja siihen liittyvät esimerkit

- kollektiivisia ilmiöitä, jotka eivät kuulu erityisesti kenellekään, esim. yhteiset uskomukset ja käyttäytymismallit (0-0.75 p.)

Sosiaalisten tosiasioiden ominaisuuksia

- ne sijaitsevat ihmisen ulkopuolella ja ovat ihmisten tiedosta riippumattomia, todellisuutta ”tuolla jossakin”, kovia ja itsepintaisia (0-0.75 p.)

Niiden vaikutus käyttäytymiseen

- jos käyttäytyään niin kuin niitä ei olisi olemassa, niin seuraa ankara rangaistus, joka kuitenkin eroaa luonnonlain rikkomisesta seuraavasta rangaistuksesta (0-0.75 p.)

Miten niistä saadaan tietoa?

- niitä voidaan tarkastella objektiivisesti kuten esineitä, tutkia samoin kun muutakin todellisuutta, niitä ei voi tutkia pyytämällä ihmisten omia selontekoja, vaan havaintoja tekemällä (0-0.75 p.)

AINEISTOKOE

Aineistokokeen kysymykset 4 ja 5 liittyvät hakijan kykyyn lukea ja ymmärtää sosiologista tekstiä, kysymyksessä 4 erityisesti sosiologisen tekstin olennaisten argumenttien löytämiseen ja kysymyksessä 5 tilastollisen aineiston ja sen tulkinnan tarkkaan lukemiseen. Kysymyksessä 6 taas olennaista on taito ymmärtää sosiologisia tekstejä, käyttää niitä luovasti hyväkseen sekä taito eritellä ja syntetisoida lukemaansa.

4. Miksi Hakkarainen ja Metso pitävät perusteltuna puhua huumeiden käytön uudesta sukupolvesta? (6 p.)

Ilmiö ja sen taustaa

- vaikka kannabiskokeiluja esiintyy eri ikäryhmissä aina 1940-luvulla syntyneistä lähtien, niin 1990-luvun huumeetrendi on houkutellut mukaansa uusia käyttäjiä lähes yksinomaan kahden nuorimman syntymäkohortin piiristä, uutena 1990-luvun trendihuumeena tunnetun ekstaasin käyttö rajautuu jokseenkin täydellisesti kahteen nuorimpaan syntymäkohorttiin, kaiken kaikkiaan näyttää siltä, että 1990-luvun huumeaalto imaisi mukaansa uusia kokeilijoita lähinnä nuorista ikäluokista, huumeetkokeilut alkoivat 1990-luvulle tultaessa saavuttaa nuorten ikäluokkien sisällä uudenlaista kulttuurista ja sosiaalista hyväksyntää, huumeiden kokeilu koko väestön tasolla on edelleenkin vähäistä ja muutokset pieniä (0-1 p.)

Kyse on uudesta sukupolvesta ainakin kolmessa mielessä:

1) uudet aineet, käyttötavat ja –tilanteet

- tulokset viittaavat siihen, että teknomusiikin rytmittämään uuteen juhlimis- ja klubikulttuuriin kytkeytyvä stimulanttien käyttötapa olisi alkanut saavuttaa Suomessakin aikaisempaa laajempaa levinneisyyttä, merkittävä uusi piirre vuoden 2002 tutkimuksen tuloksissa on amfetamiinin ja ekstaasin käytön selvä lisääntyminen alle 40-vuotiaiden keskuudessa, myös kannabiksen käyttö lisääntynyt merkittävästi

2) uudenlainen (nuoriso)kulttuurinen tilanne

- huumeetkokeilujen lisääntyminen osa laajempaa kulttuurista ja yhteiskunnallista muutosta, nuoret elävät kulutuskulttuurissa, jossa elämyksellisyys ja ruumiillisuus ovat tärkeitä, samoin riskien ja itsen hallinta, nykynuorten moraalit ja maailmankuva erilainen kuin aiemmin: tietoteknologia, globalisoituminen, monikulttuurisuus, huumeetkokeilut saavat uusia sosiaalisia merkityksiä ja uudenlaista kiehtovuutta

3) huumeetkulttuurin sisäiset muutokset

- myös huumeetkulttuurin sisällä on tapahtunut muutosta, hippikulttuurin aitouden etsinnän ja sisäisen kokemuksen korostusta sijaan on tullut yksilöllisen nautinnon korostus osana arjen vastapainoksi asettuvaa vapaa-ajan viettoa (0-4 p.)

Vastauksen jäsentely ja tyyli, käsitteellinen täsmällisyys sekä virheellisten ja asiayhteyteen kuulumattomien tietojen puuttuminen (0-1 p.).

5. Selitä minkälaiset tekijät lisäävät sen seikan todennäköisyyttä, ettei henkilö ole kokeillut elämänsä aikana kannabista. (6 p.)

Yhdellä lauseella: Pohjois-Suomessa maaseudulla asuva yli 60-vuotias leskieläkeläinen, jolla on ammatillinen koulutus, on epätodennäköisin kannabiksen kokeilija.

ikä:

- mitä vanhempi sen epätodennäköisemmin on kokeillut kannabista (0-0.5 p.)

alue:

- erikokoisten kaupunkien keskinäiset erot ja ero suhteessa maaseutuun, alueellisesti tarkasteltuna kannabista kokeilleiden määrä väheni siirryttäessä Etelä-Suomesta muuhun Suomeen (0-1 p.)

koulutus:

- jonkinlainen ammatillinen koulutus vähentää, mutta akateeminen loppututkinto lisää kannabiskokeiluja, ammatillisen koulutuksen suhteen erot pieniä, mutta kasvu voimakasta niiden keskuudessa, joilta ammattikoulutus puuttuu (0-1.5 p.)

toimi:

- opiskelijoiden keskuudessa suurinta, eläkeläisten keskuudessa pienintä, työelämässä mukana olemisen vähentää jonkin verran, mutta erityisesti jos on yrittäjä (0-1.25 p.)

siviilisääty:

- lesket vähiten, sitten avioliitossa olevat (myös silloin, kun ikä vakioidaan); naimattomat ja avioliitossa olevat eniten (0-0.75 p.)

Edellä listatut tiedot käyvät ilmi muun muassa taulukosta 2 sivulta 249. Sen sijaan vain tekstistä käy ilmi, että ”Miltei kaikki laittomia huumeita kokeilleet ovat joskus elämässään käyttäneet kannabista” eli se, ettei ole kokeillut muita huumeita lisää todennäköisyyttä, ettei henkilö ole myöskään kokeillut kannabista. Tästä huomiosta tulee 0.25 p.

Tekstin lukemista tarvitaan sen huomaamiseen, että luottamusvälit (95%) ovat miesten ja naisten luvuissa kahden prosenttiyksikön luokkaa ylös- ja alaspäin, mikä tarkoittaa, että naissukupuoli ei välttämättä tee kannabiskokeilusta epätodennäköisempää.

Vastauksen jäsentely ja tyyli, käsitteellinen täsmällisyys sekä virheellisten ja asiayhteyteen kuulumattomien tietojen puuttuminen (0-0.75 p.).

6. Voiko huumeiden käytön uutta sukupolvea tarkastella uusheimona? (6 p.)

Uusheimon määrittely ja kuvailu

- heimon jäsenyys saavutetaan ostamalla symboleja, samanlaisia oikeiden heimojen kanssa siinä suhteessa, että erottautuvat toisista heimoista ja näkevät vaivaa oman identiteetin korostamisessa, molemmat luovuttavat identiteettinsä jäsenilleen, uusheimot: ei päättäviä elimiä, kuka tahansa voi olla jäsen, ei portinvartijoita eivätkä tarkkaile jäseniään eivätkä valvo yhdenmukaisuutta, uusheimot ovat pohjimmiltaan elämäntyylejä, jotka pelkistyvät käytännössä kulutustottumuksiksi, uusheimot eivät ole salaisia vaan jokainen päättäväinen kulkija voi päästä sisään, todelliset portinvartijat (markkinavoimat) ovat salassa (0-1.5 p.)

Myönteistä vastausta puoltavat perustelut:

- uusi huumeiden käytön sukupolvi: (kulutus, elämykset, itsekontrolli, juhliminen)
- kulutuksen kautta liitytään joukkoon, mahdollisesti muitakin symboleja kuin käytetyt aineet, joissakin tapauksissa ei kuitenkaan yhdistä muu kuin tietyn aineen kuluttaminen
- vapaus yhtäältä, toisaalta pyritään ’itsekontrollin ohjaamaan hallittuun riskinottoon’
- periaatteessa avoin kaikille (0-1.5 p.)

Kielteistä vastausta puoltavat perustelut

- huumemarkkinat eivät ole täysin verrattavissa muihin kulutusmarkkinoihin
- onko järkevää tarkastella "bailuhuumeita" erottautumisen symbolina
- tarjoavatko huumeet todella uusheimon kaltaisia rajoja ja identiteettejä (0-1.5 p.)

Vastauksessa käytettyjen perustelujen esitystapa, jäsentely, tyyli ja käsitteellinen täsmällisyys sekä virheellisten ja asiayhteyteen kuulumattomien tietojen puuttuminen. Hyvässä vastauksessa tuodaan välttämättä esiin sekä myönteistä että kielteistä kantaa tukevia perusteluja. (0-1.5 p.).